

SURXONDARYO IQLIM SHAROITIDA KARTOSHKKA O‘SIMLIGINING NAV NAMUNALARINI SINASH VA HOSILDORLIGINI ANIQLASH

S.S.Salomov

Termiz davlat pedagogika instituti q.x.f.d.

D.R.Almanov

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti tayanch doktoranti.

davlatalmanov14@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada Surxondaryo viloyati iqlim sharoitida kartoshka o‘simligining turli nav namunalarini sinash, ularning o‘shishi, rivojlanishi hamda hosildorligini aniqlash bo‘yicha tadqiqot natijalari yoritilgan. Tadqiqot davomida mahalliy va xorijiy kartoshka navlari agroiklim sharoitiga moslashuvchanligi, vegetatsiya davri, tuganak hosil qilishi va umumiy hosildorlik ko‘rsatkichlari bo‘yicha baholandi. Olingan natijalarga ko‘ra, ayrim navlar yuqori hosildorlik va issiqqa chidamlilik xususiyatlari bilan ajralib turgani aniqlandi.

Kalit so‘zlar: kartoshka, nav namunasi, hosildorlik, Surxondaryo iqlimi, agrotexnologiya, tuganak, vegetatsiya, seleksiya.

Kirish

Kartoshka dunyo bo‘yicha eng muhim oziq-ovqat ekinlaridan biri hisoblanadi. U inson organizmi uchun zarur bo‘lgan kraxmal, oqsil, vitamin va mineral moddalar manbai bo‘lib xizmat qiladi. O‘zbekistonning janubiy hududi hisoblangan Surxondaryo viloyati issiq va quruq iqlimi bilan boshqa hududlardan farq qiladi. Ushbu hududda kartoshka yetishtirish samaradorligini oshirish uchun iqlimga mos, yuqori hosildor navlarni tanlash muhim ahamiyatga ega.

Kartoshka hosildorligi ko‘p jihatdan navning biologik xususiyatlari va agroiklim sharoitiga bog‘liq. Shu sababli turli nav namunalarini sinash va ularning hosildorlik ko‘rsatkichlarini aniqlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi

Surxondaryo viloyati iqlim sharoitida kartoshkaning turli nav namunalarini sinash hamda yuqori hosildor va issiqqa chidamli navlarni aniqlash.

Tadqiqot vazifalari

1. Kartoshka nav namunalarining o‘shish va rivojlanish xususiyatlarini o‘rganish;
2. Navlarning vegetatsiya davrini aniqlash;
3. Hosildorlik ko‘rsatkichlarini taqqoslash;

4. Hudud uchun istiqbolli navlarni tavsiya etish.

Tadqiqot obyekti va uslubi

Tadqiqot Surxondaryo viloyatining sug‘oriladigan maydonlarida olib borildi. Tajribada quyidagi kartoshka navlari qatnashdi:

- Arizona
- Gala
- Zarzara
- Columba

Tajriba dala usulida 4 takroriylikda tashkil etildi. Har bir variantda o‘simlikning bo‘yi, tuganak soni, bitta tuganak vazni va umumiy hosildorlik ko‘rsatkichlari o‘rganildi.

Surxondaryo viloyatining agroiklim sharoiti

Surxondaryo viloyati keskin kontinental iqlimga ega bo‘lib, yoz oylarida havo harorati +40°C gacha ko‘tariladi. Yog‘ingarchilik miqdori kam bo‘lib, asosan qish va bahor oylariga to‘g‘ri keladi. Ushbu omillar kartoshka o‘simligining o‘sishi va hosildorligiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi.

1-jadval

Surxondaryo viloyatining o‘rtacha agroiklim ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkichlar	Miqdori
Yillik o‘rtacha harorat	18–20°C
Yozgi maksimal harorat	35–40°C
Yillik yog‘ingarchilik	130–180 mm
Vegetatsiya davri	210–230 kun
Tuproq turi	Bo‘z tuproq

Tadqiqot natijalari

Tajriba davomida navlarning vegetatsiya davri va hosildorligi bo‘yicha farqlanishi kuzatildi.

2-jadval

Kartoshka navlarining vegetatsiya davri

Nav nomi	Niholdan pishishgacha (kun)	O‘simlik bo‘yi (sm)
Arizona	90	62
Gala	85	58
Zarzara	110	70
Columba	75	66

Natijalarga ko‘ra, “Gala” va “Columba” navlari ertapisharligi bilan ajralib turdi. “Zarzara” navi esa kechpishar bo‘lib, vegetatsiya davri uzoq davom etdi.

3-jadval

Kartoshka navlarining hosildorlik ko‘rsatkichlari

Nav nomi	Bir tupdagi tuganak soni	O‘rtacha tuganak vazni (g)	Hosildorlik (t/ga)
Arizona	10	95	31.4
Gala	11	90	30.2
Zarzara	9	110	29.0
Columba	10	100	28.5

Jadval ma’lumotlariga ko‘ra, eng yuqori hosildorlik “Arizona” navida kuzatildi va u 31,4 t/ga ni tashkil etdi. “Gala” navi ham yuqori hosil ko‘rsatkichiga ega bo‘ldi. “Columba” navida esa hosildorlik nisbatan past bo‘ldi.

Natijalar tahlili

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, Surxondaryo viloyatining issiq iqlim sharoitida kartoshka navlarining moslashuvchanligi turlicha bo‘ladi. Yuqori haroratga chidamlilik va qisqa vegetatsiya davri hosildorlikka ijobiy ta’sir ko‘rsatdi.

“Arizona” va “Gala” navlari:

- yuqori hosildorlik;
- issiqqa chidamlilik;
- bozorbop tuganak shakli;
- tez pishishi bilan ajralib turdi.

“Zarzara” navida tuganak yirik bo‘lsa-da, vegetatsiya davrining uzoqligi sababli suv talabi yuqori bo‘ldi.

Xulosa

Surxondaryo viloyati iqlim sharoitida kartoshkaning turli navlarini sinash natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Hududning issiq va quruq iqlimi kartoshka navlarining o‘shishi va hosildorligiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.
2. “Arizona” va “Gala” navlari yuqori hosildorligi va issiqqa chidamliligi bilan istiqbolli navlar sifatida baholandi.
3. Ertapishar navlar suv tanqisligi sharoitida samarali natija berdi.
4. Hududda kartoshkachilikni rivojlantirish uchun agrotexnik tadbirlarni takomillashtirish va mos navlarni tanlash muhim hisoblanadi.

Tavsiyalar

- Surxondaryo sharoitida “Arizon” va “Gala” navlarini keng joriy etish tavsiya etiladi.

- Tomchilatib sug‘orish texnologiyasidan foydalanish hosildorlikni oshiradi.
- Erta ekish muddatlariga rioya qilish yuqori haroratning salbiy ta‘sirini kamaytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev A., Rasulov T. **Kartoshkachilik asoslari**. – Toshkent: Mehnat, 2020.
2. Ergashev O‘. **Sabzavotchilik va polizchilik**. – Toshkent, 2019.
3. Xamrayev F. **O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi ekinlari seleksiyasi**. – Toshkent, 2021.
4. FAO Statistical Database. Potato Production Statistics, 2023.
5. O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi ma‘lumotlari, 2024.
6. Mirzayev S., Jo‘rayev N. “Kartoshka navlarining hosildorligini baholash usullari”. // Agro ilm jurnali, №3, 2022.
7. Dospexov B.A. **Методика полевого опыта**. – Москва, 1985.
8. Azizov H. “Janubiy hududlarda kartoshka yetishtirish texnologiyasi”. // Qishloq xo‘jaligi jurnali, 2021.